

Bevrijd

DE SPEELTIJGER (IN JEZELF)

VEROVER DE STRAAT

TEM EEN ZEBRAPAD

LEER IETS STOUTS

VAN OMA OF OPA

SPOOK ROND IN HET DONKER

EN LAAT JE OUDERS VEILIG THUIS

STREEL EEN ZWERFKAT

OF EEN TAMELIJK LELIJK HONDJE

NEEM DE BUS NAAR 'GEEN DIENST'

VERDWAAL. VRAAG DE WEG

GA OP RUIVTOCHT VAN DEUR TOT DEUR

DOE ZOT. ZO ZOT ALS EEN ACHTERDEUR.

START EEN NIEUWE TREND OP DE SPEELPLAATS

ZOALS TWISTERTIKKERTJE

OF SPINNEN RUILEN

BOUW EEN ULTRAGEHEIM KAMP

EN VERZIN EEN WACHTWOORD VOOR DE WIFI

DOE BELLETJE TREK

EN VLICHT WEG VOOR DE BOZE BUURMAN

kind & samenleving

Met steun van de Vlaamse overheid

Spelen is ontmoeten

Spelen is wat kinderen doen. In het nu. Spelen is een van de belangrijkste manieren waarop kinderen zich verbinden met de wereld rondom: met andere kinderen, met volwassenen, met de omgeving. In hun spel maken en hermaken kinderen hun wereld; zo krijgen ze er greep op. Ze delen hun spel ook met elkaar: niets is zo leuk als opgaan in het spel en in de groep. Zo is spelen een manier om je thuis te voelen in de wereld.¹

Kinderen zijn, net als grote mensen, door en door sociale wezens. Kijk naar kinderen, en je ziet ze babbelen, samenhooken met vrienden, elkaar plagen, ruzie maken. Het sociale in spel, dat is regels verzinnen en afdwingen, rollen verdelen en opnemen, plannen maken en improviseren. Het is elkaar in het spel houden en rekening houden met elkaar. En het is ook: beslissen wie mag meedoen, en wie niet.

Kinderen ontmoeten in hun spel niet alleen andere kinderen. Ze geven zichzelf ook een plaats tussen andere mensen en in hun buurt. Terwijl ze spelen zoeken ze volwassenen op of vermijden dat contact juist. Ze gaan op die plek wél spelen, en op die andere net niet. Willens nillens hebben kinderen rekening te houden met de omgeving waarin hun spel gebeurt: ze kunnen de kansen grijpen die de omgeving biedt, en de beperkingen ervan aanvaarden of trachten te omzeilen.

Dit spelen-en-ontmoeten verdient aandacht en ondersteuning, doorheen de hele samenleving. Ouders die de deur open zetten. Grootouders die een oogje toeknijpen. De mensen in de buurt die géén oogje toeknijpen en kinderen helpen of aanspreken. Scholen en leerkrachten die oog hebben voor de waarde van spel. Jeugd- en buurtwerkers die het spel van kinderen een zetje geven en zichtbaar maken. Erfgoedverenigingen die kindercultuur ernstig nemen. Lokale overheden die vinden dat spelen ook buiten de speelpleintjes hoort. Allemaal kunnen ze het verschil maken om de sociale waarde van spelen meer kansen te geven.

Spelende kinderen horen thuis in de publieke sfeer

Kinderen spelen waar ze zijn. Hun speelplekken zijn **niet alleen speciale 'plekken voor kinderen'**, zoals het speelpleintje om de hoek met het hoge klimrek, of de trampoline in de achtertuin. Die plekken zijn duidelijk en dichtbij en daardoor waardevol. Maar volop in de publieke ruimte spelen – op straat, zeg maar – heeft ook een heel eigen waarde. Het is dan dat de meeste en de meest diverse ontmoetingskansen zich voordoen. **VEROVER DE STRAAT. TEM EEN ZEBRAPAD.** Je ziet er je beste maat en het meisje dat altijd haar tong uitsteekt. De hond van de burens. De lieve en de boze buurman. Dat groepje enge tieners. De mevrouw van de winkel. De juf van op school. Snelle auto's en grote bussen.

Onderweg zijn is voor kinderen nooit zomaar functioneel. Hoeveel kinderen zie je louter wandelen als ze te voet onderweg zijn? Ze huppelen, springen op bankjes, slalommen rond paaltjes, strijken met hun hand tegen gevels. Het spelen en het sociale maken het onderweg zijn boeiend. Onderweg zijn is ontmoeten. Het is in aanraking komen met het onverwachte, weliswaar liefst binnen een omgeving die vertrouwd is (geworden). **STREEL EEN ZWERFKAT. OF EEN TAMELIJK LELIJK HONDJE.** In hun onderweg zijn, maken kinderen de wereld meer en meer tot *hun* wereld.

Kinderen zien hun buurt – de vertrouwde omgeving van hun huis – als duidelijk onderscheiden van de private én van de volle publieke sfeer. **Het is in die 'lokale sfeer' dat ze leren omgaan met de publieke ruimte.**² Tegelijk weten we dat juist het gewone, minder afgebakende buitenspelen op straat heel sterk is afgenomen in de laatste tientallen jaren.³ Veel spel is verschoven naar de eigen, van zandbakken en trampolines voorziene tuin – voor wie tenminste een tuin heeft. Maar minder kinderen op straat betekent minder speelkameraden, en dus een minder aantrekkelijke straat. Als kinderen minder buitenspelen op straat en hun actieradius sterk is verminderd, komt juist het belangrijke verkennen van de lokale sfeer in het gedrang. Kinderen kunnen dat maar doen met voldoende ondersteuning. Een buurt is maar een sociale buurt als ze geschraagd wordt door 'de ogen en oren van de straat': de eigenaar van de winkel die een oogje in het zeil houdt, de mensen op het terras, het keukenraam dat uitkijkt op de straat.⁴ Juist dan wordt spelen van kinderen in de publieke ruimte iets dat er gewoon thuis hoort.

Ontmoetingskansen creëren in de publieke ruimte werkt tegelijk voor volwassenen en voor kinderen. Speelstraten zijn één van de manieren waarop het spel van kinderen in de publieke ruimte uitdrukkelijk wordt ondersteund. En meteen gebeurt dan ook méér. De straat wordt een plek voor ontmoeting: tussen kinderen, maar evenzeer tussen volwassenen en tussen generaties – met het spel van kinderen als alibi. Een ander voorbeeld zijn stedelijke voetgangerszones die van straten terug publieke ruimtes maken waarin ontmoeting, winkelen, flaneren, ontspannen... tegelijk hun plaats hebben. Die zones bestaan vooral in winkelstraten, maar hun impact gaat veel breder dan het winkelen alleen. Ook kinderen vinden er naadloos hun plek tussen andere groepen.

Conflict en verbinding horen bij ontmoeting

Ontmoeten betekent omgaan met de ander, en met wat 'anders' is. Dat geeft kans op conflict, wrijving, en vermindering, maar ook op helpen en geholpen worden.

In hun spel leren kinderen hoe ver ze kunnen gaan in contact en in conflict. Ze proberen even de baas te zijn van alles, maar tot waar gaat dat? **DOE BELLETJE TREK EN VLUCHT WEG VOOR**

DE BOZE BUURMAN. Conflict met volwassenen, de ergernis die opgewekt kan worden door spelen en het opzoeken van grenzen: ook dat hoort integraal bij het spelen-en-ontmoeten. En elkaar vermijden: die buurman wil je maar liever een tijdje niet tegenkomen, en dat groepje tieners dat een stuk van het plein lijkt te monopoliseren, al helemaal niet. Kleine ontmoetingen, groepen die zichzelf (onder)scheiden van andere groepen en vermijdingen zijn integraal deel van de sociale omgang in de publieke sfeer.⁵

Tegelijk weten kinderen dat de meeste volwassenen te vertrouwen zijn. NEEM DE BUS NAAR GEEN DIENST. VERDWAAL. VRAAG DE WEG. Dat kan alleen werken als dat vertrouwen niet wordt beschaamd: als de openbare ruimte voldoende veilig is en als er rond kinderen een weefsel bestaat van (grotere) mensen die kinderen helpen én durven terechtwijzen wanneer ze te ver gaan. Ook dat maakt dat kinderen zich verbonden gaan voelen met hun buurt of stad.

Een eigen plek zoeken en mogen hebben

Spelen is in het hart sociaal: 'mag ik meedoen?' Dat is bijvoorbeeld heel zichtbaar in het bouwen van en spelen in kampen. *Kinderen maken dan letterlijk een plekje voor zichzelf, en maken daar uitdrukkelijk sociaal spel van.* Wat eigen ik mij toe en wil ik beschermen? Tegen wie wil ik mij afzetten – 'de meisjes', 'de grote mensen'? Je leert maar hoe sociale relaties in elkaar zitten als je gezien hebt wat past en wat te ver gaat, daarover hebt onderhandeld, ruzies hebt bijgelegd... BOUW EEN ULTRAGEHEIM KAMP EN VERZIN EEN WACHTWOORD VOOR DE WIFI. Wie mag het kamp weten liggen? Wie krijgt het wachtwoord, en wie nooit ofte nimmer? Net omdat een kamp niet voor iedereen is, bouwen kinderen het liefst op een geheime plek, uit het zicht van volwassenen, op schaarse stukjes onbestemde 'restruimte'. Ergens in een hoekje bos, aan de rand van een beek, op een onbebouwd en verwilderd perceel. Met het verdwijnen van die restruimtes gaan ongewild ook kinderplekken verloren. Spelen in een kamp is iets heel anders dan spelen in een aangelegde speeltuin.

Ook in groep zoeken en vinden kinderen een eigen plek, maar dat kunnen ze niet altijd zomaar op zichzelf. *Jeugdwerk geeft een eigen plek, tijd, en organisatie aan het spelen van kinderen:* jeugdbewegingen, speelpleinwerk, vakantiecampen, buurtwerkingen, werkingen met kwetsbare kinderen, buitenschoolse opvang, vrijetijdsaanbod in de brede school... Spelen staat daarin vaak voorop. Het 'organiseren' van spelen voor kinderen draagt altijd het risico in zich dat het kinderen afsluit voor de bredere samenleving en het eigen spel van kinderen te zeer gaat overnemen. Maar het brengt kinderen in contact met elkaar, biedt ook spel dat kinderen onderling niet voor elkaar krijgen, en geeft soms een welhaast onontbeerlijke organisatie en ondersteuning, want niet in elke buurt of omgeving gebeurt spelen-en-ontmoeten 'zomaar'. Jeugdwerk kan kinderen en hun spel zichtbaar maken in de buurt en kan

daarbij het ontmoeten met anderen speelse kansen geven. **GA OP RUILTOCHT VAN DEUR TOT DEUR. DOE ZOT. ZO ZOT ALS EEN ACHTERDEUR.**

Spelen is cultuur: kindercultuur, alledaagse cultuur, erfgoed

Onderling delen kinderen een heel repertoire aan spelletjes, rijmpjes, raadsels, liedjes. ***Ze leren die aan en van elkaar en creëren zo een eigen kindercultuur.*** Dat doen ze op plekken waar veel kinderen samen zijn en hun eigen spel kunnen spelen en delen. De speeltijd op school is daar een uitgelezen plek voor. Onderling overgeleverde spelletjes, rijmpjes en mopjes gaan van erg 'kinderlijk' tot subversief en zeggen vaak iets over hoe kinderen hun eigen identiteit zien – als meisje, als toekomstige volwassene...

Af en toe beheersen rages de onderlinge spelletjes op de speelplaats. **START EEN NIEUWE TREND OP DE SPEELPLAATS. ZOALS TWISTERTIKKERTJE. OF SPINNEN RUILEN.** Kindercultuur en commercie lopen dan vaak in elkaar over. Pokémon- of Paninikaarten kosten geld, maar tegelijk is er geen meer fundamentele manier om relaties te leggen dan ruilen en uitwisselen. Loombandjes weven banden tussen generaties, vervagen grenzen tussen jongens en meisjes, tussen kind en jongere, laten kinderen voordoen hoe het moet. Rages zijn niet zo oppervlakkig als ze lijken.

Kinderen delen niet alleen onderling hun spelletjes en hun kindercultuur. ***Spelletjes worden ook tussen generaties doorgegeven.*** Van ouders naar kinderen, maar zeker ook van grootouders naar kleinkinderen: zo verbindt spelen generaties. **LEER IETS STOUTS VAN OMA OF OPA.** Als medeplichtigen die ouders en hun gezag even buitenspel durven zetten, leren grootouders hun kleinkinderen knikkeren en bikkelen, maar ze leren hen ook schunnige liedjes en rijmpjes. Zo geven ze alledaagse cultuur door, over generaties heen.

Kinderen kunnen ook echte dragers zijn van cultuur: van hun eigen spelletjescultuur, maar ook van breder immaterieel erfgoed. Kleine groepjes kinderen gaan van deur tot deur 'bedelzingen' met Halloween, Sint-Maarten, Driekoningen, Nieuwjaar. **SPOOK ROND IN HET DONKER EN LAAT JE OUDERS VEILIG THUIS.** Kinderen worden daarbij geholpen door een strak ritueel kader: die dag, met die rollen en die attributen, mag je bij de huizen in de buurt aanbellen en snoepjes of geld 'eisen'. Dergelijke rituelen zetten kinderen zichtbaar op de voorgrond, in een meer autonome rol dan gewoonlijk. Aan de kinderen om die rol te durven opnemen, aan de volwassenen om ze kinderen te gunnen.

'Er mogen zijn'

Als we de sociale waarde van spelen ernstig willen nemen, verdient de autonomie van kinderen waardering en ondersteuning. Spel is niet futiel, het zich verliezen in de tijd is geen tijdverlies. Spelen is gewoon dé kind-eigen manier van in-de-wereld-staan. Omdat het doorheen heel de samenleving gebeurt, kunnen ouders, burens, buurtorganisaties, jeugdwerk, lokale overheden, cultuurwerkingen... allemaal helpen om kinderen tijdens hun spel ontmoetingskansen te bieden.

Kinderen hebben baat bij die zetjes om de speeltijger in zichzelf te bevrijden. Spelen tussen anderen gaat niet altijd vanzelf. En zoals tijgers maken kinderen al eens lawaai, lijken wat hevig, springerig of anders. **GROAAAR!** Daar zijn het tijgers of kinderen voor.

Visietekst: Johan Meire en team Kind & Samenleving – www.k-s.be

Beeld: Laura Janssens – <https://dinolaurus.wordpress.com>

2015

¹ Meire, Johan (2007), Qualitative research on children's play: A review of recent literature. In T. Jambor & J. Van Gils (Eds.), *Several perspectives on children's play. Scientific reflections for practitioners* (pp. 29-77).

Antwerp/Apeldoorn: Garant.

² Harden, Jeni (2000), There's no place like home: The public/private distinction in children's theorizing of risk and safety. *Childhood* 7: 43-59.

³ Van Gils, Jan e.a. (2008), *Buiten spelen!* Meise: Kind & Samenleving.

⁴ Jacobs, Jane (1961), *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House and Vintage Books.

⁵ Soenen, Ruth (2006), *Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad*. Antwerpen: Garant.